

Rondblik

Jezus en de aasgieren

P.H.R. van Houwelingen

Waar een lijk is, daar zullen de gieren zich verzamelen (Mat. 24:28 / Luc. 17:37).

Wat een luguber tafereel wordt door Jezus geschetst: een zwerm roofvogels die zich naar hartenlust tegoed doen aan het kadaver van een dier of aan het lijk van een mens! Vooral in woestijnachtige gebieden werkt de natuur zo: aasgieren ruimen de (half)dode resten op.

Maar wat heeft de toekomstige verschijning van de Mensenzoon met aasgieren te maken? Dat is namelijk het thema waarover Jezus spreekt wanneer Hij het beeld van de roofvogels gebruikt. Op een dag zal iemand verschijnen als de Mensenzoon uit Daniël 7, een hemelse figuur die op een mens lijkt maar alle mensen te boven gaat. Deze figuur zal sterker blijken dan de dood en hij komt Gods koninkrijk vestigen onder de volken. Jezus identificeert Zich, heel gewaagd, met deze Mensenzoon. Eens zal Jezus in volle glorie de wereldheerschappij uitoefenen. Dat gebeurt op een moment dat niemand het verwacht.

Raadselspreuk

Zo'n glorieuze verschijning staat in schril contrast tot het tafereel van hongerige aasgieren. Wat wil Jezus hiermee zeggen? Hij gebruikt een *masjal*, een Joodse raadselspreuk die mensen aan het denken zet en uitdaagt om bij de insiders te willen horen. Waarschijnlijk heeft Hij deze uitspraak meer dan eens gedaan, want Lucas vertelt erover in een heel andere context: tijdens de reis van Galilea naar Jeruzalem en niet, zoals Matteüs, tijdens de eschatologische rede in Jeruzalem. Bij Lucas (wat hij vertelt, is chronologisch eerder dan Matteüs) geeft Jezus antwoord op een vraag van zijn leerlingen: 'Waar zal het koninkrijk komen?' Hij had namelijk gewaarschuwd dat ze zich niet moesten laten misleiden door mensen die zouden beweren: 'hier is het', of: 'daar moet je heen.' Geloof dat niet! Wat dan wel? De komst van de Mensenzoon zal zijn zoals de bliksem langs de hemel flitst: onverwacht maar overduidelijk.

Raak je in alle verwarring op die grote dag de richting dan niet kwijt? Jezus' leerlingen willen graag weten waar je het zoeken moet. Daarom geeft Jezus hun deze merkwaardige aanwijzing in de vorm van een raadselspreuk, ontleend aan de dierenwereld. Roofvogels weten precies waar ze het zoeken moeten: instinctief vliegen ze op hun prooi af en omcirkelen die. Volgens het bijbelboek Job is dat de wijsheid die de Almachtige zelf in de schepping heeft gelegd. God gaf Job ten antwoord: 'Is het aan jouw wijsheid te danken dat de valk opstijgt en zijn vleugels spreidt om zuidwaarts te trekken? Vliegt de gier weg als jij hem beveelt, om zijn nest hoog in de bergen te bouwen, op een rots waar hij woont en overnacht, op een richel, een onbereikbare piek? Van daar spiedt hij naar prooi, zijn oog speurt in de verste verten. Zijn jongen slurpen bloed; waar gevallenen liggen, daar is hij' (Job 39:26-30). Het is heel goed mogelijk dat Jezus de laatste zin uit Gods antwoord aan Job in gedachten had, of dat het om een daarop gebaseerd spreekwoord ging.

Romeinse adelaars?

Een interessante exegese denkt bij de roofvogels niet zozeer aan (vale) gieren als wel aan adelaars, wat ook de basisbetekenis is van het Griekse woord *aëtos*. Die beide vogelsoorten zijn nauw verwant en werden in het Hebreeuws met hetzelfde woord aangeduid. Nu was de adelaar het belangrijkste veldteken van een Romeins legioen. Elk legioen had er slechts één,

die trots werd meedragen wanneer men ten strijde trok. Volgens de Joodse historicus Flavius Josefus was de adelaar bij uitstek het symbool van het Romeinse rijk en voor alle tegenstanders een voorteken van de overwinning van de Romeinen (*De Joodse Oorlog* 3, par. 123). Dan zou Jezus zinspelen op de verwoesting van Jeruzalem, wanneer de heilige stad ten prooi valt aan heidense soldaten die haar tempel verwoesten. Romeinse adelaarslegioenen zullen zich op het karkas van Jeruzalem storten. Maar hoewel de tempelverwoesting in Matteüs 24 (niet in Lucas 17!) ook aangekondigd wordt, stuit deze ‘adelaarsuitleg’ op twee bezwaren:

1. Adelaars jagen doorgaans vanaf grote hoogte op levende prooi, terwijl gieren op (half)dood aas afkomen en daarover gaat het hier;
2. Adelaars werken soms wel samen, maar slechts met twee of drie tegelijk en ze verzamelen zich niet zoals gieren in grotere groepen bij hun prooi.

De meeste exegeten denken dus toch aan een zwerm aasgieren. Met het slachtoffer is dan ook niet de stad Jeruzalem bedoeld, maar een dierlijk of menselijk wezen dat op sterven na dood is en ten prooi valt aan de aasgieren. Volgens Lucas sprak Jezus over een lichaam (Grieks: *sooma*), in de herhaling bij Matteüs is het woordgebruik net nog iets stuitender: de aasgieren zullen zich verzamelen bij het lijk (Grieks: *ptooma*). Niet Jeruzalem, maar de Mensenzoon is dat lichaam, Jezus zelf is dat lijk!

Calvijns uitleg

Geen wonder dat hierbij in de Reformatietijd werd gedacht aan de kerk als *corpus Christi*. Rooms-katholieke uitleggers interpreteerden de vogels als theologische hoogvliegers, bijvoorbeeld de kerkvaders die de traditie vertegenwoordigen en feilloos de katholieke kerk kunnen aanwijzen. Maar Calvijn dacht liever aan de gelovigen die zich verzamelen rondom Jezus Christus, de levende Heer van de kerk. Een citaat uit zijn evangeliën-commentaar: ‘Want naar mijn mening wilde Christus een conclusie trekken van het mindere naar het meerdere. Wanneer bij de vogels de speurzin zo groot is, dat zij uit ver verwijderde plaatsen met velen tegelijk bij één dood lichaam samenkomen, dan is het schandelijk voor de gelovigen, dat zij zich niet laten vergaderen bij de bewerker van het leven. Door hem alleen worden zij waarlijk gevoed.’ Via Calvijns interpretatie is Matteüs 24:28 zelfs als tekstverwijzing in de eerste editie van de Nederlandse Geloofsbelijdenis terechtgekomen, wanneer het gaat over de roeping om zich bij de ware kerk te voegen (art. 28).

‘Leer-gierig’

Terecht heeft Calvijn met zijn uitleg van het lijk en de gieren verwezen naar Christus en de gelovigen. Een ongemakkelijk beeld voor een lastige geloofskeus die van ons gevraagd wordt. Calvijn zat dichter bij de kern dan degenen die denken aan Jeruzalem en de Romeinse adelaars. Wat hij echter vanwege zijn kerkelijke polemiek niet belichtte, was de eschatologische spanning van de term ‘verzamelen’. Het Griekse werkwoord komt alleen al bij Matteüs tien keer voor, vaak met betrekking tot de wederkomst (*sunagein*: Mat. 3:12; 12:30; 13:2,30,47; 22:10; 24:28; 25:24,26; 25:32). In de raadselspreuk wordt een toekomstige tijd gebruikt. De komst van de Mensenzoon is tevens het moment van de toekomstige verzameling van alle gelovigen. Zij zullen op Hem afvliegen zoals aasgieren zich verzamelen bij hun prooi. Een vergelijkbaar maar veel positiever klinkend beeld gebruikte Jezus in zijn weklacht over Jeruzalem: ‘Hoe vaak heb Ik je kinderen niet bijeen willen brengen zoals een hen haar kuikens verzamelt onder haar vleugels, maar jullie hebben het niet gewild’ (Mat. 23:37).

Jezus gaf dus een leerzame aanwijzing voor allen die Hem verwachten. Punt van vergelijking is het instinctief op een gezamenlijk doel afvliegen. Zoals aasgieren, hun instinct volgend, zich op hun prooi storten en zich daar groepsgewijs verzamelen, zo zullen zijn volgelingen op

de grote dag van de wederkomst 'leer-gierig' genoeg zijn om te weten waar ze het moeten zoeken en naar wie ze moeten gaan. Alle gelovigen zullen zich rondom de Mensenzoon verzamelen en tegelijkertijd door Hem bijeenverzameld worden.

Zie voor de interpretatie van Calvijn: W. van 't Spijker, 'Waar de gieren zich verzamelen. Merkwaardig Schriftgebruik in de marge van artikel 28 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis', in: *Onthullende Woorden* (feestbundel J. de Vuyst, Groen, Leiden, 1997), p. 140-153.